

Henrik Pontoppidan

Landsbybilleder

Andre klassikere udgivet ved Poul Erik Kristensen:

Jeppe Aakjær:

Fra min bitte-tid (erindringer). 2016.

Drengeår og knøsekår (erindringer). 2016.

Hedevandringer (kultur- og naturbeskrivelse). 2016.

Vredens børn (roman). 2016.

Bondens søn (roman). 2016.

Arbejdets glæde (roman). 2016.

Vadmelsfolk (noveller). 2016.

Johan Skjoldborg:

En stridsmand (roman). 2017.

Gyldholm (roman). 2017.

Per Holt (roman). 2017.

Nye mænd (roman). 2018.

I skyggen (noveller). 2018

Henrik Pontoppidan:

Isbjørnen (roman). 2017.

Fra hytterne (noveller). 2018.

Alexander Rasmussen:

Forvalteren på Lindenberg (roman). 2017.

Poul Erik Kristensen (red.):

Jylland – de klassiske sange (sange). 2018.

Indhold.

Udgiverens forord
En kærlighedshistorie
En fiskerrede
Bondeidyl
Vinterbillede
Arv

Udgiverens forord

Henrik Pontoppidan (1857 - 1943) regnes blandt Danmarks store forfattere. I 1917 modtog han da også Nobelprisen i litteratur. Begrundelsen var "hans autentiske beskrivelser af dagligliv i Danmark."

Disse beskrivelser finder vi allerede i hans tidligste bøger fra 1880'erne, og det vil bl.a. sige hans novellesamlinger *Landsbybilleder* og *Fra hytterne*, der udkom i henholdsvis 1883 og 1887. Som en kendt litteraturhistoriker skriver: "Personerne er fede bønder og magre husmænd, garneret med bavlende lærere og højskolefolk, hoven og uforstående gejstlighed, et par enkelte grever og højere embedsmænd."

Pontoppidans bøger fortjener stadig at blive læst, men tiden går, og retskrivningen ændres. Derfor har jeg i 2018 med nænsom hånd redigeret nærværende bog for at fjerne en række irritationsmomenter for nutidens læsere. Navneord skrives med lille begyndelsesbogstav, aa ændres til å, gamle stavemåder erstattes af nutidens, og enkelte ord erstattes af nye, der er mere forståelige. Endelig er der også hist og her, men bestemt ikke i noget stort omfang, blevet ændret en smule på tegnsætningen.

Mit udgangspunkt har dog hele tiden været, at hvis jeg var i tvivl om en rettelse, fik Pontoppidans egne ord lov til at bestå. Forfatteren har med andre ord hele tiden stået over grammatikken.

Poul Erik Kristensen

En kærlighedshistorie

I

Midt i den stille, smeltende middagshede uden mindste skygge eller sky så langt øjet rakte, højt over store, flade, modne agre fløj en stor fugl med brede, stille vingeslag.

Kommet op over byen standsede den, hvilede på vingerne og så ned - men kun et øjeblik. Så hævede den sig atter med en lille bevægelse - ligesom et skuldertræk - og sejlede derpå rolig videre hen under den blanke himmel, op over de brune mosedrag, ud imod øst, mod de store, blånende banker dér langt, langt i det fjerne.

Der havde ikke været noget at se efter; ikke en bevægelse at spore, der var standsning værd. Alting stille og lummert; - thi alting sov.

Med grøden tungt i maven lå de dernede i huse og gårde og svedte i søvne - mænd, kvinder og børn, i senge eller på halm i laderne. Og ud over det lille ombyggede gadekær steg en jævn, samstemmig snorken, der blandede sig med kvægets fra stalden.

På kølige steder lå fjerkræet og spredte fjerene; katten døsede på stenflisen, og luften lå tung og død over det alt sammen.

Selv skoven blundede uden liv i bladene, og de vippetunge strå på de modne agre havde lagt sig trætte op mod hinanden som for at sove. Kun solen sad højt på himlen med sit lysvågne øje og skoggerlo ned over den verden, hvor man drømmer.

Også pastor Rude var slumret hen inde i sin store lænestol imod nord, med brillerne på panden og hovedet lidt til siden. Et mildt, fredeligt smil lå om hans mund, en stor avis over hans knæ; og ud og ind gennem det åbne vindue svirrede muntre fluer, der ugenert satte sig på hans skaldepande og kildede ham under næsen.

Men nede i den store, skyggefulde have, under en fin, duftende lind, sad hans unge, smukke datter og læste tankefuldt i en bog.

Nu og da, når det suste svagt i løvet over hendes hoved, så hun op og tænkte. - Hun var hvid og fin, med et mørkt blødt hår bundet op i en dobbelt knude med et bånd.

Men alt som hun tænkte, skød en svag rødme op i hendes kinder, øjnene duggedes let, og om munden skinnede der frem et lille drømmende smil, der lagde sig som en stærk tro i det noget forknytte ansigt.

Så bøjede hun atter langsomt sit hoved ned mod hånden, og læste videre. Det var digte - om kærlighed.

Pludselig åbnedes inde i byen med stor varsomhed den øverste lem af en stalddør, der vendte ud imod gadekæret. Et underlig stort hoved kom frem, grinte med hvide tænder op imod solen og så sig forsigtigt om til siderne. En alt for lille, rund arm blev stukket ud og løsne kroge på den nederste lem; og nu viste der sig en lille løjerlig person, der på hvide hosesokker og med træskoene under armen listede sig langs med væggen, indtil han nåede vejen, hvor stenbroen hørte op. Her stak han atter varsomt i træskoene og så sig på ny omkring.

Ikke en flue havde rørt sig. - Så lo han atter, så fornøjet ned ad sig, knipsede noget bort fra det ene frakkeærme og gik forsigtigt hen ad vejen.

Men netop som han i bedste tro nåede ud for lågen i præstegårdshegnet, fór han sammen ved en pludselig, skraldende fruentimmerlatter inde fra byen.

Et par fugle i de nærmeste træer steg op og fløj stille væk. Men som én, der er vant til det, dukkede den lille mand blot

hovedet ned mellem skuldrene og skridtede alt hvad han kunne ud ad vejen på sine små, runde ben - bestandig forfulgt af den lystigste skogren og af skrigende krager, der fløj op fra træerne langs vejkannten.

Det var et par piger, der var kommet op, og som stod og vaskede sig bag et åbentstående vindue på bagsiden af en gård noget henne. En tredje, i bart særkeliv og med det halve af håret udslået ned over ansigtet, kiggede frem bag køkkendøren, halvt forvrænget af latter, indtil den lille mand endelig nåede voldgrøften, hvor vejen drejede.

Men inde i præstegårdshaven var den unge frøken blevet vakt, og idet hun lænede sig tilbage på bænken og så ud over lågen, fangede hun netop det sidste glimt af lille Morten Pers, der skridtede ud - med rund hat og skødefrakke!

Så lidt dette end var, blev den unge frøken dog pludselig urolig. Smilet forsvandt fra kinden, hun lagde bogen bort og trak det lille blå sjal om sig med en frysende bevægelse, som var der pludselig gået en sky for solen.

Tæt uden for byen lå skoven. Den var stor og gammel og strakte sig vidt omkring mosen og langt ud imod bakkerne.

Lige bag leddet mod byen lå hegnsmandens hytte; lille og hyggelig, omgivet af små stakke af krydret skovhø.

Også her var stille; men skummelt stille mod den lyse dag der udenfor.

Inde i stuen var der køligt og næsten mørkt, skønt der var vinduer ud mod begge sider. Men disse var små og sad højt oppe under bjælkeloftet; og skoven skyggede over dem. Dertil kom desuden denne tunge, klamme skovdamp, der strøg ind gennem et par trækruder og lagde ligesom en blålig dug over alt derinde.

Men var der end fattigt, så var der ikke des mindre så rent og blankt, uden plet eller lyde, at det formeligt glinsede - lige fra de små stivede gardiner om vinduer og sengehimmel, ned over de okkergule vægge og det

lerstampede gulv til den lille buttede kone, der sad på hug foran ovnen og holdt blus på en håndfuld skovkvas under vandkedlen. Hendes grå hår sad blankt som stål under huen, hovedlinet skinnede i halvmørket, og der var en stille bestemthed i den måde, hvorpå hun sad og brækkede kviste og stak til ilden.

Manden lå oven på sengen med armene under hovedet; hans tøfler stod foran og ventede. Og henne under et af vinduerne sad en ung pige med gult hår og syede tankefuldt.

Men ingen af dem talte.

Nu og da løftede bladene sig der udenfor; der blev lidt lysere i stuen, - og et stille, jævnt sus gik igennem skoven.

Da løftede også den unge pige sine store, barnlige øjne og holdt dem stille i luften en stund, indtil suset tabte sig i det fjerne. - Hun var lys af hud, uden solbrand; det glatte, lysgule hår bundet op i en dobbelt knude med bånd - lidt rødtligt foran og ned over ørene af kæmning med vand.

Hendes skikkelse havde ikke så lidt af moderens glatte, bløde form. Og dog var der noget over hende, noget fremmed fint og sart, der ligesom ikke var af denne stue.

Men det passede med den tilbagetrukne krog, hvori hun sad som for sig selv; og det smeltede sammen med det enkelte, sky blik, hvormed hun en gang, da moderen rømmede sig, så hen på hende og straks tilbage igen.

Også over selve krogen var der noget af en fremmed verden - pyntet som den var med små nipsgenstande og udklipsbilleder i rammer af evighedsblomster. Og på væggen bag hende hang en lille hylde med smukt indbundne bøger: Ingemanns helteromaner, Bibelen og flere bind med digte om kærlighed.

-- På én gang rejste kragerne sig med en helvedes larm ude på vejen, daskede og baskede over huset og drog med skrig og skrål ind over skoven. Hunden fór ud i sin lænke og gav hals, og det gamle, møre skovled knirkede i sine hængsler.

Den unge pige havde hastig set op; og da hunden straks forstummede, løftede også manden i sengen på hovedet og så spørgende ud i stuen; - det måtte altså være kendte folk.

Men datterens øjne faldt på moderen, der uforandret blev siddende foran ovnen og netop fik så underlig travlt med at blæse til ilden, som om intet var hændt. - Først forstod hun det ikke; men da skridtene nærmede sig, så man kunne høre deres takt, fór der en pludselig, nervøs angst over hendes ansigt, hun blev mørk under øjnene og samlede sytøjet i sit skød som for at flygte.

I det samme lød der trin i gangen, et par træsko blev sat til side, klinken forsigtig åbnet, og ind trådte en lille, hjulbenet mand med rund hat og skødefrakke.

"Goddav i stuen," sagde han og tog hatten af.

Nu først rejste konen sig, gik rask over gulvet og rakte sin korte, buttede arm ud imod ham med et kraftigt: "Goddav og velkommen, Morten Pers!" - hun holdt sig stiv i nakken og klemte godt til, men så ikke om til de andre.

Af disse var manden kommet op på sengekanten, hvor han sad - gammel og forpustet, med det tynde grå hår i sved ned over panden - og stirrede frem på den indtrædende, som om han ikke ville tro sine egne øjne eller kunne få rede på sine gamle tanker.

Endelig fik han fødderne i tøflerne, tørret sig over panden med sit ene skindærme og kom frem og rakte hånden. Men han kunne intet få frem for bevægelse, og hans små, farveløse øjne søgte uroligt fra den fremmede hen imod krogen til datteren, der sad ubevægelig foroverbøjet med skjult ansigt.

"Du ser vel nok Morten - Grethe!" sagde moderen hel mildt; og Grethe rejste sig og rakte hånden ud; men hun så ikke op og satte sig tungt igen, som om det svimlede for hendes øjne.

Der blev et øjeblikks tung stilhed. Morten Pers, som var vant til det, trak sin brede mund ud til et grin, men fik dog

intet sagt; og da han i det samme så op på faderen, tog denne hurtigt øjnene til sig og så ud over gulvet.

Men moderen lod som intet, bandt et forklæde i faste ryk omkring sit trinde liv og sagde unaturlig højt, idet hun fuldt beskæftiget begyndte at gå frem og tilbage i stuen: "Værsgo' - Morten Pers! - sid ned." Men der var en let dirren i stemmen, og en blank sved var brudt frem på hendes pande. "Værsgo' - sid ned!" gentog hun.

Morten, der havde stået midt på gulvet og drejet hatten, hængte den forsigtig op på et søm ved døren og tog derpå plads på langbænken under den ene række vinduer, med ryggen mod disse, således at han kunne se over til Grethe ved den modsatte væg. Den gamle far tog sig i at være faldet i tanker, så op, og puslede sig derpå hen til bordenden, hvor han satte sig. Moderen derimod gik fra og til kedlen, som var kommet i kog, og lavede kaffe.

Den stærke, syrlige luft gennemtrængte snart stuen. Men det var, som om ingen ret kunne få munden op, og der gik lang tid hen i trykkende stilhed.

Moderen strøg bagsiden af hånden hen over panden og fik sagt, at det var varmt; Morten svarede, at det var det, og faderen gentog mekanisk det samme, idet hans øjne bestandig ligesom stjal sig hen i krogen til datteren.

Derpå sagde moderen, at der var vel intet nyt i byen; og efter en lille stund fik Morten øjnene hjem igen fra Grethe og svarede, at det var der ikke.

Men så vendte hun sig brat om ved ovnen, hvor hun stod, hævede stemmen og spurgte om høsten; og dertil svarede Morten straks uden betænkning, at hvis dette vejr holdt sig i en fjorten dages tid, ville man have indhøstet, i alt fald på de lettere jorder.

Til dette blev der svaret, at kom der regn, kunne det måske blive galt nok med rugen; den kunne jo næppe bære sig, så svær som den var. Men nu fortalte Morten, hvad han havde læst i en avis, at sådan en lille bløde før høst netop

var god til at fæstne kernen, og det mente han, der kunne være noget om.

Derom talte man i nogen tid frem og tilbage.

Til sidst sagde konen, at havde Vorherre givet god høst, sørgede han vel også for at få den godt hjem; og herfra blev nu samtalen efterhånden så livlig fra begge sider, at selv den gamle far krøb frem med sin lille skrøbelige stemme.

Han kunne nemlig huske et år fra sin barndom, da rugen ikke blev højere end som godt op over træskoene, sagde han; og med mange overflødige ord fortalte han om sin mor, der stod ude i døren og græd, da hun så pigerne på marken samle den sammen som rivelse uden at binde den i neg. Morten havde hørt noget om det samme før, og idet de nu talte om, hvor meget verden dog var gået frem i de sidste halvhundrede år, var de snart inde på merglingen; men på dette tidspunkt trak konen sig tilbage til ovnen for at trakte kaffen, mens mændene flyttede sammen og blev helt ivrige.

Men under dette var Grethe ubemærket af de andre smuttet ud i køkkenet; og da moderen lidt efter kom derud for at hente kopper, sprang hun op fra tørvekassen, hvor hun havde siddet og grædt.

"Mor!"

Men uden at se til siden smøgede moderen rolig sine snævre ærmer op over de hvide, buttede håndled, slog låget op for vasken og hældte vand i en balje, som stod der.

"Mor!" bad hun igen. "Mor dog! - Jeg vil ikke - hører du? - Jeg vil ikke."

Oppe på væggen sad tallerkener i række. Moderen så derop, talte rolig fire ud, lagde dem i baljen og tog et viskestykke fra vindueskrogen.

"Lille mor - lille mor! - du må ikke gøre det - for jeg vil det ikke - i evighed ikke - hører du det? - mor, mor dog! ... jeg - jeg siger det til præsten, mor! - jeg ... jeg ... drukner mig", hulkede hun ud i sin sidste fortvivelse og slog hænderne for ansigtet.

Inde i stuen talte de nu ganske højt. Men moderen tørrede hænderne, satte sig på køkkenstolen, drog varsomt Grethe ned til sig og sluttede hende inde i sine små arme, idet hun bøjede sig over hende.

"Nu skal jeg sige dig noget, Grethe. Du er helt forstyrret, er du. Du snakker jo rent i vildelse, barn. Hvad er det, du siger - drukne dig?"

Hun tog hendes hænder fra ansigtet; men Grethe gemte det ind imod hende og klamrede sig i angst omkring hende.

"Sig mig én ting, Grethe. Har jeg nogensinde gjort dig fortræd, har jeg? Nå! Tror du så, at jeg, som er din mor, vil gøre dig nogen ulykke? Nå! Eller Morten da? - Nu skal jeg sige dig, Grethe! - Morten er en honnet og redelig karl, som passer sit arbejde og holder på, hvad han har, så din far og mor kan være sikker på, at han ikke går og spiller avekatterier med dig, så du til sidst kommer derhen, hvor man ikke griner, du ..."

"Jamen, lille mor" - hulkede hun barnligt og så nu op med sine smukke, forgrædte øjne. "Jeg holder jo slet ikke af ham; jeg - jeg elsker ham jo da ikke."

"Vis-vas, Grethe! Elske? Det er noget sludder, som de har fyldt dig med deroppe i præstegården; det passer ikke for vort. Morten er en karl, som hverken drikker eller spiller, og som vil være god mod kone og børn, og det er noget, man kan lide på ... Tør nu dine øjne, Grethe! - og tak Vorherre. Morten Pers er den, der kan gøre en fattig pige som dig lykkelig - tro du din mor!" --

Inde fra stuen hørtes faderens pibende stemme hakke og stamme, som når han var meget bevæget, idet han samtidigt slog små slag med knoen mod bordpladen: "Ja, du har ret, som du siger - Morten! Det er denne mærkling, og dette; - for før til dags - jo pyt, Jens Monsen, for sild og simple - da måtte vel de go'e bynder se etter skellingerne, om de ku' hit' dem. Jo, jo, - vi må vel vide det, vi gamle, som var med i'en."

II

Allerede samme aften vidste man rundt i byen, at Morten Pers var blevet forlovet med hegnsmandens Grethe.

Der var kanske nok hist og her nogle unge piger, der gik og småfniste i krogene; men i almindelighed fandt man, at det passede sig rimeligt. Morten havde jo købt skrædderens sted, så kvindfolk skulle han have i huset.

Desuden vidste man, at Morten i sin lange tjenestetid havde lagt sig ikke så lidt til bedste og havde Guds gaver både af kropstykker og klædestøj i sin dragkiste, så Grethe, der var en fattig pige, havde jo da endelig kun gjort, hvad der kunne tjene hende bedst.

Ind i præstegården faldt efterretningen just, som et lille muntært selskab af herrer og damer havde anbragt sig om et festligt tebord, dækket ude i haven under et par store kastanjer. Men her gjorde den straks et dybt og smerteligt indtryk.

Pastor Rude lagde kniv og gaffel; han følte sig et øjeblik helt ilde; og i den første bitterhed lod han sig henrive til udbrud, der ellers ikke kom over hans læber.

Den lille Grethe fra skoven havde jo haft som sit andet hjem her i præstegården. Lige siden den tid hun som syv års tøs løb i stubmarken med gæssene, havde den milde, venlige præst lagt mærke til dette ualmindeligt smukke barn, til hendes friske, kække ansigt, store blå øjne og gule hår i vinden; og når han i hine sorgens dage på sine ensomme vandringer over markerne så hende stå dér midt i solen med de bare ben i stubbene, den lille, runde mave fremskudt, og hænderne med gåsepisken bag på ryggen, måtte han uvilkårlig hen og stryge hende under den bløde, fint dunede hage.

Grethe svarede dengang intet, udover at hun blot strøg sig med bagen af den lille tykke brune hånd under sin sorte